

การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) เพื่อรองรับ
สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษา ชุมชนหนองฮะ
อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ
Community-Based Tourism in New Normal Way during the COVID-19
Crisis: A Case of Nong Ha Community, Huai Thap Than District,
Sisaket Province

อรรถพล ศิริเวชพันธุ์

Autthapon Sirivejjabhandu

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Asst. Prof., Faculty of Business Administration and Accounting, Sisaket Rajabhat University

misterangkor@hotmail.com

Received: December 28, 2020

Revised: February 4, 2021

Accepted: February 9, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ 2) ศึกษาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการปรับตัวของชุมชน และ 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ 1) ผู้นำชุมชน 2) ผู้นำจากสถาบันศาสนา และ 3) ผู้นำจากสถาบันการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการประชุมระดมความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่า 1) ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน มีความสอดคล้องกับ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ปรากฏอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ที่มุ่งเสนอการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นวิถีชีวิต 2) กรณีผลกระทบด้านการท่องเที่ยว พบว่าตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2563 ไม่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้ ทว่าคนในชุมชนต้องการหารายได้ทดแทนโดยการผลิตสินค้าอัตลักษณ์ชุมชนจำหน่าย และ 3) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน คนในชุมชนเห็นว่ามาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) นั้นมีความเหมาะสม มีการจัดโครงสร้าง 3 ด้าน คือ ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ใน 3 ระยะ ได้แก่ 1) การต้อนรับนักท่องเที่ยว กำหนดจุดคัดกรอง เช็กอิน โดยมี อสม.เข้ามามีส่วนร่วม 2) การให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น บริการอาหาร เครื่องดื่ม และ ที่พักเป็นไปตามมาตรฐานความปลอดภัย เช่น การแยกภาชนะ และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ และ 3) การส่งนักท่องเที่ยว มีการให้เช็คเอาท์ ประเมินการให้บริการ ซึ่งรูปแบบ

ดังกล่าวเป็นการท่องเที่ยวชุมชนมาตรฐานความปกติใหม่ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก่ ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดศรีสะเกษได้อีกด้วย

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวชุมชน โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มาตรฐานความปกติใหม่

Abstract

The research aimed 1) to study the tourism potential of the Nongha community in Huaythapthan district of Sisaket province, 2) to investigate the impacts on tourism thanks to the Covid-19 pandemic and the community's needs and 3) to propose the guidelines for the community-based tourism development. Key informants were community leaders, the religious leaders and the educational institution leaders. The research instruments were a semi-structured interview and a group discussion. The research findings were as follows. 1) The communities' tourism potential was in accordance with 'the cultural tourism'. 2) As regards the impacts on tourism, it was found that from March to August, 2020, the community residents could not provide the service for tourists and could not earn their incomes; as a result, they had to find the alternative to earn their incomes, for example producing the community identity products. 3) Concerning the community-based tourism development, the locals viewed that the standard of the hygienic safety was appropriate. The three-pronged structure was created: operators, service providers and service recipients. The safety measures were undertaken as follows: 1) receiving tourists: the screening spot was set up to check the temperature of all comers the process involved the village volunteers; 2) servicing the tourists: the safety measures were to be strictly complied and 3) checking out: the service was to be thoroughly assessed. The model in question was a new standard which could be used by other communities in the province.

Keywords: Community-Based Tourism, Corona Virus 2019, A New Normal Standard

บทนำ

สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ COVID-19 ซึ่งสันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดมาจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้มีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวในหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศไทยที่พึ่งพาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั้น หากพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) จะพบสัดส่วนของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยอ้างอิงตัวเลขตามรายงานของสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council : WTTC) ว่าประเทศไทยจะได้รับผลกระทบมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง โดยคิดเป็นร้อยละ

22 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (สยามรัฐ, 2563) ทั้งนี้จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมานั้น ได้สร้างผลกระทบอย่างน้อย 3 มิติ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดภาวะถดถอยทางการค้า การลงทุน 2) ด้านสังคม เกิดการว่างงาน ทำให้แรงงานจำนวนมากเดินทางกลับภูมิลำเนาตลอดจนการเว้นระยะห่างทางสังคม และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม นับเป็นผลกระทบในด้านบวกเพียงด้านเดียวซึ่งมีการฟื้นฟูหลังจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ลดน้อยลง อย่างไรก็ตามผลกระทบจากการระบาดดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจของประเทศได้รับผลกระทบหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการท่องเที่ยว ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศพยากรณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทยจะลดลงร้อยละ 6.7 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ทั้งนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเริ่มเข้าสู่สภาวะหยุดชะงักนับตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2563 ที่รัฐบาลได้มีการสั่งปิดสถานที่สาธารณะและห้างร้านต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ตลอดจนประกาศห้ามออกนอกเคหสถานยามวิกาล ตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2563 อีกทั้งพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน มีผลให้ประชาชนชะลอการเดินทางข้ามจังหวัด เนื่องจากพบผู้ติดเชื้อภายในประเทศ (ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2563)

จากผลกระทบดังกล่าว มีผลทำให้องค์ประกอบของการท่องเที่ยวของจังหวัดศรีสะเกษได้รับผลกระทบ เช่น การปิดแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) เช่น อุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร การปิดให้บริการที่พัก (Accommodation) การระงับการให้บริการของสายการบิน (Accessibility) (โดยนักท่องเที่ยวที่มาจากเมืองจังหวัดศรีสะเกษ ใช้บริการท่าอากาศยานนานาชาติอุบลราชธานี) การยกเลิกกิจกรรมการท่องเที่ยว นิทรรศการ และการแสดงสินค้า (Activity) และการปิดพรมแดนระหว่างประเทศ (Amenity) ซึ่ง ณ ที่นี้หมายถึงโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการข้ามแดน โดยเฉพาะชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นต้น ผลกระทบดังกล่าวนอกจากจะเกิดขึ้นโดยภาพรวมระดับจังหวัดแล้ว ยังส่งผลลงมาถึงภาคการท่องเที่ยวระดับชุมชนด้วย ทั้งนี้จังหวัดศรีสะเกษประกอบด้วยชุมชนการท่องเที่ยวถึง 4 ชชาติพันธุ์ คือ เขมร กูย (ส่วย) ลาว และเยอ โดยหนึ่งในชุมชนที่มีความโดดเด่นและมีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องคือชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ได้นำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มาสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว อันเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมามีชุมชนหลายแห่งได้มีการล็อกดาวน์ทั้งจากนโยบายของรัฐบาลและความสมัครใจ เพื่อมิให้บุคคลภายนอกเข้ามาในชุมชน ส่งผลทางตรงกับชุมชนหนองฮะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่ใช้คนเป็นจำนวนมาก เช่น การแสดงทางวัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสัมผัส เช่น บายศรีสู่ขวัญ หรือการนวดแผนไทย นอกจากนี้มาตรการชะลอการเดินทางข้ามจังหวัด ทำให้ชุมชนหนองฮะไม่สามารถมีรายได้จากการท่องเที่ยวตั้งแต่ราวเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 อย่างไรก็ตามในระยะเวลาต่อมาเริ่มมีสัญญาณที่ดีขึ้น โดย สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2563) กล่าวว่า นับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ได้เริ่มบังคับใช้มาตรการผ่อนปรนในระยะที่ 3 ซึ่งสามารถให้ประชาชนสามารถเคลื่อนย้ายข้ามจังหวัดได้ อีกทั้งมีการประกาศมาตรการผ่อนปรนในระยะที่ 4 มีผลบังคับให้สามารถเปิดที่พัก ร้านอาหาร และเครื่องดื่มได้ จึงนับเป็นสัญญาณที่ดีที่การท่องเที่ยวชุมชนหนองฮะ จะกลับมาสร้างรายได้อีกครั้ง สอดคล้องกับการศึกษาของ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2563) ที่กล่าวว่าจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหลังเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รูปแบบการท่องเที่ยวก็เปลี่ยนแปลง

ไป โดยหันมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้ World Tourism Organization (2020) ยังได้พยากรณ์ว่าในอนาคต การท่องเที่ยวชุมชนจะได้รับความนิยม เป็นโอกาสที่ชุมชนหนองหะจะได้ร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) โดยการกำกับของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะได้นำมาตรฐานดังกล่าว มากำหนดเป็นแนวคิดทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองหะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ
2. ศึกษาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชน
3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ (พจนา สวนศรี, 2546) 2) ด้านผลกระทบการท่องเที่ยว 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม (ASEAN Tourism Association, 2020) และ 3) ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ คือ มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ประเภท C ด้านนันทนาการและสถานที่ท่องเที่ยว ประกอบด้วย ด้านผู้ประกอบการ ด้านผู้ให้บริการ และด้านผู้รับบริการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563)
2. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้กำหนดให้กลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวบ้านหนองหะ หมู่ 2 อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษทั้งหมด โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยว และคนในชุมชน จำนวน 25 คน 2) ผู้นำที่มาจากสถาบันศาสนาในชุมชน จำนวน 2 คน และ 3) ผู้นำจากสถาบันการศึกษาในชุมชน จำนวน 3 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 30 คน
3. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนหนองหะ หมู่ 2 อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3 ตอน ประกอบด้วย ภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์ ศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน และผลกระทบการท่องเที่ยว และ 2) การประชุมระดมความคิดเห็น เป็นเครื่องมือในการหาข้อสรุปร่วมกัน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) 3 ด้าน คือ ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยโดยยึดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methods) เป็นหลัก ประกอบไปด้วย 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2) การประชุมระดมความคิดเห็น โดยมีโครงสร้างคำถามที่กำหนดขึ้นตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ซึ่งใช้เป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของการวิจัยในครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง) โดยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เช่น การจัดหมวดหมู่ในแต่ละชุดข้อมูล และการจำแนกประเด็นที่มีความสอดคล้อง และ (2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมระดมความคิดเห็นใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปจากการประชุมระดมความคิดเห็น พิจารณาความสอดคล้องไล่เรียงไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ผลการศึกษาย่างครบถ้วนต่อไป

ภาพที่ 1 การสัมภาษณ์ (ซ้าย) และการจัดเวทีระดมความคิดเห็น (ขวา)

ที่มา: ผู้วิจัย

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

1.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นมีแหล่งธรรมชาติ คือ หนองฮะ โดยไม่ปรากฏป่าชุมชน หรือลำน้ำ เช่น แม่น้ำ ลำห้วย เจกเช่นชุมชนข้างเคียง ส่วนแหล่งวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการนำเสนอวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ลาวเป็นหลัก สอดคล้องกับผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวบ้านหนองฮะ ซึ่งได้กล่าวว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ส่วนใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ดังนั้นชาวบ้านจึงนำเอาวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์มาใช้เป็นจุด

ขาย ในขณะที่ผู้นำจากสถาบันศาสนา (วัดป่าหนองฮะ) ได้เพิ่มเติมว่าประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทางวัดเองก็มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนชุมชน เช่น ประเพณีบุญ 12 เดือนของชาตินัพนธ์ลาว คือ “ฮีต 12 คอง 14” แต่ก็มีลักษณะเป็นประเพณี มากกว่าที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเหมือนพื้นที่อื่น ๆ (เช่น กรณีประเพณีแซนโฌนาตา อำเภอลือชัย จังหวัดศรีสะเกษ) ทั้งนี้ ผู้นำจากสถาบันการศึกษาในชุมชน (โรงเรียนบ้านอีสร้อย) กล่าวว่าหากจะจัดการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น อาจจะต้องจัดการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนปราสาท ซึ่งมีปราสาทบ้านปราสาท เป็นโบราณสถานที่สำคัญและมีประวัติศาสตร์ร่วมกับชุมชนหนองฮะ ด้วยระยะทางที่ไม่ไกลกันมาก อาจมีการเชื่อมโยงทรัพยากรให้เป็นเส้นทางเดียวกัน และมีฐานการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2 ด้านองค์กรชุมชน

ผู้ใหญ่บ้านหนองฮะกล่าวว่า ชุมชนหนองฮะ มีการรวมกลุ่มการผลิตที่เรียกว่า “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองฮะ” มุ่งเน้นการผลิตผ้าทอมือเป็นหลัก ซึ่งถือว่าช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวทางอ้อมในฐานะฐานการเรียนรู้หนึ่งของชุมชน อย่างไรก็ตามสำหรับด้านการท่องเที่ยวนั้น ประธานกลุ่มได้กล่าวว่า มีการรวมกลุ่มภายใต้ชื่อ “ชุมชนบ้านหนองฮะ รักบ้านเกิด” ภายใต้แนวคิด “ประตูสู่ตำบลท่องเที่ยว พืชผักปลอดสารพิษ ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจัดตั้งโดยความสมัครใจของสมาชิกในชุมชน ในรูปแบบของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ทว่ามีกิจกรรมที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องครอบคลุม 3 มิติคือ การเกษตร การแปรรูป และการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น พัฒนาชุมชนอำเภอห้วยทับทัน มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เช่น โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นต้น

1.3 ด้านการจัดการ

ในด้านการจัดการนั้น รองประธานกลุ่มชุมชนบ้านหนองฮะ รักบ้านเกิด กล่าวว่าปัจจุบันมีการจัดโครงสร้างการบริหารตามโครงสร้างง่าย ๆ จำแนกออกเป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัณญิก หัวหน้ากลุ่มย่อยต่าง ๆ และสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งงบประมาณในการจัดการ จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนจากภาครัฐบาล กับงบประมาณที่มาจากรายได้จากผลประกอบการของชุมชน ซึ่งจะมีการหักเข้าส่วนกลาง อย่างน้อยร้อยละ 10 สำหรับใช้เป็นค่ายานพาหนะ น้ำมันเชื้อเพลิง และเบี้ยเลี้ยง กรณีที่ชุมชนต้องเดินทางเข้าร่วมประชุมหรือเข้าร่วมโครงการของอำเภอและจังหวัด ตลอดจนนำรายได้ดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนา ซ่อมแซม ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับกิจกรรมของชุมชน เช่น การสร้างป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย ปรับปรุงสุขา ซ่อมแซมศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น

1.4 ด้านการเรียนรู้

ในด้านการเรียนรู้ ซึ่ง ณ ที่นี้หมายถึงฐานการเรียนรู้ นั้น ผู้นำจากสถาบันการศึกษาในชุมชน (โรงเรียนบ้านอีสร้อย) กล่าวว่าชุมชนหนองฮะมีการกำหนดฐานการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งหมด เนื่องจากเป็นชุมชนในสายวัฒนธรรมลาว จึงกำหนดกิจกรรมตามวิถีชีวิตโดยไม่ประดิษฐ์อะไรขึ้นมาใหม่ เช่น ฐานบายศรีสู่ขวัญ ฐานจักสาน ฐานทอผ้า ฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และฐานอาหารพื้นบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีอาหารขึ้นชื่อ อาทิ ยาใจคนจน (แกงขี้เหล็กสูตรบ้านหนองฮะ) ต้มยำไก่ไข่เค็ม ซุปขนุนพาเพลิน รวมไปถึงของหวานรับประทานง่าย คือ

บัวลอยเสียวัก โดยทั้งหมดล้วนใช้วัตถุดิบที่มาจากชุมชน เป็นอาหารที่ชาวบ้านรับประทานอยู่แล้ว แต่มีการปรับรสชาติให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนรับประทานง่ายขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยสถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อยกระดับอาหารท้องถิ่น สู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชนทางหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีพัฒนาการมาจาก 3 พื้นฐานคือการเกษตร การแปรรูป และนำมาสู่การท่องเที่ยว จึงได้มีการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบขององค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นจากความสมัครใจ เมื่อมีการดำเนินงานจนเป็นที่ยอมรับภายในชุมชนแล้ว จึงมีหน่วยงานและองค์กรภาครัฐบาล เข้ามาสนับสนุน ทั้งในรูปแบบของบุคลากรและงบประมาณ เป็นต้น โดยการจัดการนั้นมีทิศทางในลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีรูปแบบการจัดการที่ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร เป็นผู้บริหารทรัพยากร และได้รับประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน อันเนื่องมาจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว มีฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยมีได้ปรุงแต่งเพื่อเอานักท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวเองจะเป็นผู้ปรับตัวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐคือ “การท่องเที่ยววิถีไทย” อีกทั้งยังกล่าวได้ว่าศักยภาพของชุมชนนั้น อยู่ในระดับแนวหน้าของจังหวัด ดังจะเห็นได้จากการได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยวจากหลายหน่วยงาน

2. ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชน

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

ผู้ใหญ่บ้านหนองฮะกล่าวว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น มีทั้งที่เป็นผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อม ทั้งในส่วนของผลกระทบทางตรงนั้น มีการยกเลิกการเข้ามาของกลุ่มศึกษาดูงาน เป็นผลให้ชาวบ้านขาดรายได้จากภาคการท่องเที่ยว ทั้งนี้แม้ภาคการท่องเที่ยวจะเป็นรายได้เสริม และด้วยจำนวนของผู้ที่จะเข้าศึกษาดูงานมีเป็นจำนวนมาก และหลายกลุ่ม นับตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม พ.ศ.2563 ทำให้ชุมชนสูญเสียรายได้ ในขณะเดียวกันผลกระทบทางอ้อมนั้น เกิดจากการที่ชุมชนเป็นพื้นที่ผลิตสินค้าทางการเกษตร ป้อนสินค้าส่วนหนึ่งไปยังธุรกิจร้านอาหาร (ไก่ย่างห้วยทับทัน) เมื่อรัฐบาลมีนโยบายล็อกดาวน์ การยกเว้นรับประทานอาหารในร้าน จึงเป็นผลให้ผู้บริโภคนิยมรับประทานอาหารนอกบ้านน้อยลง ส่งผลต่อกิจการร้านอาหารในตัวอำเภอ ทำให้ลดกำลังการผลิต กระทั่งไปถึงวัตถุดิบที่สนับสนุนกิจการร้านอาหารต่าง ๆ เป็นผลให้ชุมชนหนองฮะได้รับผลกระทบเช่นกัน ส่วนในการปรับตัวนั้น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่าในเรื่องการท่องเที่ยวจำเป็นต้องรอนโยบายผ่อนคลายจากรัฐบาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรรีบร้อน ควรให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยมากกว่า โดยระหว่างนี้ชาวบ้านเอง ก็ถือโอกาสพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาภายหลังการระบาดคลี่คลาย และพัฒนาผลิตสินค้าชุมชนเพื่อสร้างรายได้ทดแทน

2.2 ด้านสังคม

หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน กล่าวว่าผลกระทบด้านสังคมอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น ชุมชนหนองฮะไม่ได้รับผลกระทบอะไรมากนัก อาจพบปัญหาการว่างงานบ้าง

โดยบางส่วนกลับมาอยู่ที่บ้านเพื่อรอให้สถานการณ์คลี่คลาย ส่วนหนึ่งเปลี่ยนมาประกอบอาชีพในชุมชน เช่น การเกษตร ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป อย่างไรก็ตามประธานกลุ่มโฮมสเตย์ได้กล่าวเสริมว่าในด้านสังคมนั้น ระยะแรกเริ่มชาวบ้านเกิดความวิตกกังวลค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นชุมชนมีทำเลที่ตั้งใกล้กับเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 และสถานีรถไฟห้วยทับทัน ซึ่งทั้งสองจุดถือว่าเป็นประตูจังหวัดศรีสะเกษ ที่นำบุคคลต่างถิ่นเข้ามาเป็นจุดแรก อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ชาวบ้านก็ลดความวิตกกังวลในส่วนนี้ลงไป และใช้ชีวิตตามวิถีปกติ ในส่วนของการปรับตัวนั้น ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่าได้มีการกำชับลูกบ้านให้ปฏิบัติตามข้อแนะนำของกระทรวงสาธารณสุข (การเว้นระยะห่างทางสังคม) ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จาก โครงการการแจกเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุและผู้พิการ ส่วนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว แม้ยังไม่เกิดขึ้นในเวลานี้ แต่ก็ได้มีการศึกษามาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อวางแผนการท่องเที่ยวต่อไป

2.3 ด้านวัฒนธรรม

ผู้นำศาสนา (วัดป่าหนองฮะ) กล่าวว่าผลกระทบด้านวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น ในระยะแรกชาวบ้านมาทำบุญที่วัดน้อยลง อีกทั้งนโยบายของรัฐบาลมีประกาศให้ปิดสถานที่สำคัญทางศาสนาชั่วคราวเพื่อลดการรวมตัว ซึ่งก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอยู่มาก ทั้งนี้ในส่วนของการดำรงชีวิตนั้น หัวหน้ากลุ่มแม่บ้านกล่าวว่า เมื่อมีมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมเป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น เดิมชาวบ้านมีความเชื่อว่าการรับประทานอาหาร จากภัตตาหารของพระสงฆ์ที่รับประทานเหลือไว้ จะได้บุญกุศล แต่จากการแพร่ระบาดของโควิด จึงทำให้ค่านิยมนี้ลดน้อยลง เฉกเช่นเดียวกับการรับประทานอาหารในครัวเรือน ซึ่งเดิมทีเคยไม่นิยมใช้ช้อนกลาง เนื่องจากไม่สะดวก และถือว่าไม่ไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน แต่ต่อมาได้มีการใช้ช้อนกลางมากขึ้น รวมถึงการรับประทานแยกสำหรับส่วนบุคคล ซึ่งจากพฤติกรรมตรงนี้ นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นสากล ทางกลุ่มแม่บ้านได้นำมาปรับใช้ในการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วย

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ตัวแทนจากสถานศึกษา (โรงเรียนบ้านอีสร้อย) กล่าวว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น เป็นไปในทิศทางที่ดี โดยไม่ปรากฏผลกระทบทางลบ กล่าวคือมลพิษทางอากาศของชุมชนน้อยลง ดังจะเห็นได้จากฝุ่น ควัน ละอองตามสถานที่ต่าง ๆ ลดลงได้ชัด อย่างไรก็ตาม หัวหน้ากลุ่มการเงินได้กล่าวเสริมว่า ช่วงที่มีการระบาดของโควิดนั้น สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นมลภาวะทางเสียงก็น้อยลง โดยเฉพาะเสียงแข่งรถจักรยานยนต์ของกลุ่มวัยรุ่นที่คึกคักนอง (เด็กแว่น) ทั้งนี้เป็นผลมาประกาศห้ามออกจากเคหสถาน (เคอร์ฟิว) ซึ่งมีผลดีต่อชุมชนทั้งมลภาวะทางอากาศและมลภาวะทางเสียง ส่วนการปรับตัวนั้น คงไม่มีผลอะไรมากนัก เนื่องจากชุมชนอยู่ในพื้นที่โล่ง และการดำรงชีวิตตามปกติก็มีระยะห่างกันมากอยู่แล้ว ด้านสิ่งแวดล้อมชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เคารพกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงถือว่าไม่มีเลยก็ว่าได้

จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือการหยุดดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยสิ้นเชิง ชาวบ้านขาดรายได้จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้แรงงานที่ว่างงานบางส่วนเมื่อกลับภูมิลำเนา ส่วนหนึ่งได้รับการว่าจ้างจากภาครัฐบาล เช่น โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งมหาวิทยาลัย เพื่อทำหน้าที่ในการสำรวจ เก็บข้อมูล เป็นนักวิจัยชุมชน โดยสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความปกติใหม่ที่ชัดเจนคือเรื่องของสุขอนามัย เช่น การเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะ อาคารสถานที่ ตลอดจนการรับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งเป็นการยกระดับสุขภาวะ จากความเคยชินไปสู่แนวทางปฏิบัติที่ปลอดภัยเป็นสากลมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้นถือได้ว่าสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นผลให้กิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนลดน้อยลง สภาพธรรมชาติและแหล่งน้ำมีการฟื้นฟูตนเอง ปัญหาฝุ่นละอองลดน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันในปีก่อน ๆ สำหรับความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยว คือ การเข้าสู่มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ซึ่งจะได้เชื่อมโยงไปยังผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ต่อไป

ภาพที่ 2 การบริการในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนวิถีใหม่ (New Normal)
ที่มา: ผู้วิจัย

3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล

จากการประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ ที่สอดคล้องมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) สรุปได้ 3 ประเด็นดังนี้

3.1 ด้านผู้ประกอบการ

จากการระดมความคิดเห็น ชุมชนพิจารณาว่าผู้ประกอบการนั้น หมายถึง กลุ่มของชุมชน นั่นคือ “กลุ่มชุมชนบ้านหนองฮะ รักบ้านเกิด” โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความ ปกติใหม่นั้น ทางกลุ่มได้สรุปร่วมกันว่า จะกำหนดมาตรการด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับนโยบายของ รัฐบาลและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขเป็นหลัก ในภาพรวมนั้นเมื่อมีการผ่อนคลามาตรการและให้ ชุมชนสามารถเปิดรับการท่องเที่ยวได้ จะต้องมีการวางแผนในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้ 1) ระดับต้นน้ำ มีการรับนักท่องเที่ยวเฉพาะที่ทำการสำรองล่วงหน้าเท่านั้น ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และมีการตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ จากนั้นจะต้องมีการ ลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นที่มีได้มีรายชื่อเข้าร่วม แม้จะเดินทางมากับกลุ่มที่สำรองมาแล้ว ล่วงหน้าก็ตาม 2) ระดับกลางน้ำ คือ การปรับรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของชุมชนด้านการ ท่องเที่ยวให้แคบและกระชับมากขึ้น โดยมีการกำหนดหรือจำแนกพื้นที่ เพื่อควบคุมให้กิจกรรมการท่องเที่ยว ในภาวะที่อ่อนไหว ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยภาพรวม และ 3) ระดับปลายน้ำ คือ การประเมินผลภาย หลังจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเดิมนั้นประเมินในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ต่อไปจะต้องมีการเพิ่มเติมในส่วนของการประเมินด้านสุขภาวะ เพื่อให้เกิดความ ปลอดภัยและความสบายใจ สำหรับชาวบ้านที่มีส่วนในการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.2 ด้านผู้ให้บริการ

จากการระดมความคิดเห็น ชุมชนพิจารณาว่าผู้ให้บริการนั้น หมายถึง กลุ่มย่อยต่าง ๆ ภายใต้อำเภอชุมชนบ้านหนองฮะ รักบ้านเกิด ประกอบไปด้วย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มฐานการ ท่องเที่ยว โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่นั้น ตัวแทนจากกลุ่มแม่บ้าน กล่าวว่าการบริการอาหารและเครื่องดื่มในวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาว จะเน้นการรับประทานอาหารร่วมกัน แต่เพื่อให้เกิดความปลอดภัย ทางกลุ่มได้จัดอาหารสำหรับเป็นรายบุคคล ส่วนอาหารอีสานบางประเภทนั้น เดิมเป็นอาหารดิบ ทางกลุ่มได้เปลี่ยนมาเป็นการปรุงสุกทั้งหมด รวมถึงภาชนะที่บรรจุอาหารและเครื่องดื่ม จะปรับเปลี่ยนเป็นวัสดุธรรมชาติที่สามารถใช้แล้วทิ้งย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ทั้งเป็นการสร้าง ภาพลักษณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและลดต้นทุนไปในตัว สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์ มีการปรับรูปแบบ คือ การกำหนด จำนวนแขกหรือผู้เข้าพักต่อหลังคาเรือนให้น้อยลง ใช้ฉากกั้นระหว่างที่นอนการทำความสะอาดลูกบิดทุก 3 ชั่วโมง แยกสิ่งอำนวยความสะดวกให้ใช้เป็นรายบุคคล (สบู่เหลวและแชมพูกระเจียว รวมถึงน้ำมันตะไคร้ ไม้มะดันสำหรับกันยุง) บรรจุในถุงผ้าขนาดย่อมเพื่อใช้ประโยชน์ หรือหากนักท่องเที่ยวประทับใจ ก็สามารถ ชื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกในรูปแบบของสินค้าอัตลักษณ์ชุมชนได้อีกด้วย ทั้งนี้สำหรับกลุ่มฐานการท่องเที่ยว ได้มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการรวมกลุ่มให้ลดน้อยลง เพื่อเว้นระยะห่าง เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การทำบุญตักบาตรวิธีใหม่ ปรับรูปแบบกิจกรรมที่อยู่ในอาคารให้มาอยู่ในพื้นที่โล่ง ปรับเส้นทาง การท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะวงรอบ (Loop) ให้เป็นเส้นทางที่มีทางเข้า-ออกทางเดียว

3.3 ด้านผู้รับบริการ

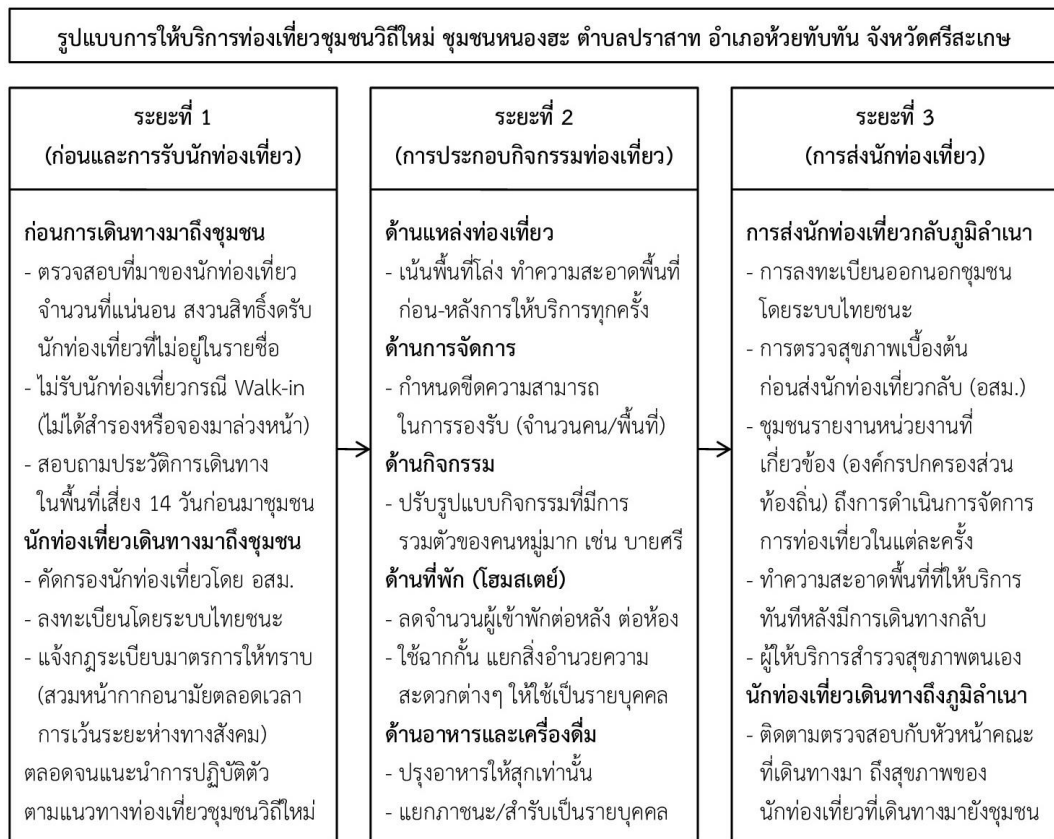
จากการระดมความคิดเห็น ชุมชนพิจารณาว่าผู้รับบริการนั้นหมายถึง นักท่องเที่ยว โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่นั้น ทางชุมชนได้มีการปรับรูปแบบของ

นักท่องเที่ยว คือ การลดขนาดของกลุ่มที่จะเข้ามาศึกษาดูงาน ศึกษาแหล่งที่มาหรือต้นทางของนักท่องเที่ยว ซึ่งสวนสิทธิ์รับเฉพาะนักท่องเที่ยวที่สำรองมาก่อนล่วงหน้าอย่างน้อย 15 วัน และงดรับประเภทเดินทางมาด้วยตนเอง (Walk-in) โดยนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนและกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด เช่น การอนุญาตให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านตรวจและทำการคัดกรองสุขภาพเบื้องต้น การลงทะเบียนผ่านระบบไทยชนะ วัดอุณหภูมิ การสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา การล้างมือในทุกฐานกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของนักท่องเที่ยวในฐานะผู้รับบริการเอง (Guest) และชาวบ้านในฐานะผู้ให้บริการด้วย (Host) โดยอาศัยมาตรการด้านสาธารณสุขเป็นการจัดการ (Management) เพื่อความปลอดภัยที่สอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ตลอดจนการชำระสินค้าและบริการด้วยช่องทางออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “คนละครึ่ง” ของภาครัฐบาลอีกด้วย

ภาพที่ 3 การสร้างสรรค์สินค้าอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้ชดเชยการท่องเที่ยว
ที่มา: ผู้วิจัย

จากการประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) นั้น สามารถสรุปสาระสำคัญ 3 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านผู้ประกอบการ ด้านผู้ให้บริการ และด้านผู้รับบริการ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบและกระบวนการให้บริการท่องเที่ยวชุมชนวิถีใหม่ของพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพประกอบดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าบทบาททั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผู้ประกอบการ ด้านผู้ให้บริการและด้านผู้รับบริการนั้น จำแนกออกเป็น 3 ระยะ คือ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อันเป็นกรณีศึกษาของชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษเท่านั้น หากชุมชนอื่น ๆ จะนำไปประยุกต์ใช้ จำเป็นที่จะต้องศึกษาอุปสงค์และอุปทานในแต่ละบริบทพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนจะต้องจัดเตรียมการบริการ (Service Provider) ให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

อภิปรายผล

1. ด้านศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองฮะนั้น สอดคล้องกับการท่องเที่ยวที่มี 2 มิติ ได้แก่ 1) มิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากไม่ปรากฏทรัพยากรทางธรรมชาติที่โดดเด่น ทว่ามีความสำคัญในมิติชาติพันธุ์ลาว มุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวอันเป็นภาพแทนและการสื่อความหมายในความเป็นชาติพันธุ์เป็นหลัก และ 2) ในมิติการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น มีการจัดการองค์กรการจัดสรรรายได้ เป็นต้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงมีลักษณะผสมผสานที่นำเอาเรื่องของ

การท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงกับโครงสร้างของชุมชนที่มีอยู่เดิม สอดคล้องกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบโควิด-19 ต่อการจ้างงานในภาคบริการของประเทศไทย และ อรรถพล ปถมเล็ก (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่องธรรมชาติเชิงวิพากษ์ : การท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย : ผลกระทบและการฟื้นฟูจากการระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งการศึกษาทั้งสองเรื่องพบว่า การท่องเที่ยวชุมชนนั้น เป็นโครงสร้างที่แยกแยะจากองค์กรชุมชนไม่ออก หากมีการผสมผสานองค์ร่วมกันย่อมนำไปสู่การผสมผสาน ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัย เช่น กรณีของชุมชนมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอยู่แล้ว ก็สามารถดึงเข้ามามีส่วนร่วมได้ทันที ทั้งนี้สอดคล้องกับ ศุภินิศา ธารรัตน์สุวรรณ (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบเชื้อไวรัส COVID-19 ต่อวิกฤตการท่องเที่ยวของประเทศไทย พบว่าศักยภาพทางการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นพื้นที่สาธารณะนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทหรือมาตรการป้องกันและรักษาสุขอนามัย เพื่อที่จะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนนั้นพัฒนา ร่วมกับความปลอดภัยทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

2. ด้านผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชน

ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในชุมชน นั้นเมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่ามีผลกระทบด้านลบสองด้านคือ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ส่วนด้านที่เป็นบวกคือด้านสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนหนองหะได้รับผลกระทบทั้งทางตรง คือ การงดจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ ในขณะที่ทางอ้อมคือการชะลอตัวของสินค้าเกษตร ที่ชุมชนผลิตได้ ซึ่งได้รับผลกระทบจากกรณีร้านอาหารถูกควบคุมระหว่างล็อกดาวน์ สอดคล้องกับการศึกษา ของ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤต โควิด 19 (Coronavirus Disease 2019) ในประเทศไทย และ พชรียา แก้วชู (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งการศึกษาทั้งสองเรื่อง พบว่า แม้ชุมชนท้องถิ่นจะได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลต่อการพัฒนาในภาพรวม แต่ก็ได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีปกติใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และขยายโอกาส ซึ่งเป็นช่องทางที่เกิดจากกระแสวัฒนธรรมวิถีใหม่ ทั้งนี้กรณีของชุมชนหนองหะ ได้มีการพัฒนาสินค้าอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อรองรับการบริโภคที่ลดการสัมผัส หรือรับประทานอาหารร่วมกัน เช่น น้ำพริกมือถือปลาอย่างกระเจียว และการพัฒนาที่พัก (โฮมสเตย์อเนกประสงค์) เป็นต้น สำหรับกรณีการปรับตัว ของชุมชนนั้นยังสอดคล้องกับ ณัฐชัย ไชยรัตน์ (2550) ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติธรณีพิบัติสึนามิ: กรณีศึกษาหาดกมลา ตำบลกมลา อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ว่าผลกระทบที่ไม่อาจคาดคิดนั้นอาจเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวแบบปัจจุบันทันด่วน เช่น ภัยธรรมชาติ หรือโรคระบาด ดังนั้นการปรับตัวที่ดีที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาวคือการฟื้นฟูอาชีพดั้งเดิม โดยเฉพาะ การเกษตรเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมกับการท่องเที่ยว

3. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล

ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล พบว่าการดำเนินการของชุมชนหนองฮะนั้น ได้นำมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) มาประยุกต์ใช้ ซึ่งมุ่งเน้นองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านผู้ประกอบการ ด้านผู้ให้บริการ และด้านผู้รับบริการ สอดคล้องกับสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก หรือ Pacific Asia Travel Association (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องอนาคตการท่องเที่ยวและการฟื้นฟูภายหลัง COVID-19 และ Nafi, Shohel (2020) นักวิจัยจากบังคลาเทศ ที่ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบของ COVID-19 กับการฟื้นฟูและอนาคตด้านการท่องเที่ยว โดยการศึกษาทั้งสองนั้น มีสาระสำคัญที่เห็นพ้องต้องกัน คือ การกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อการทำหน้าที่เฝ้าระวังตนเองในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการท่องเที่ยว กล่าวคือจะต้องมีความรับผิดชอบต่อนอง สังคม และประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาวะที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของตนเองในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจจำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือร่วมกัน (Code of Conduct) ด้วย สอดคล้องกับ ทักษิณา แสเนียง (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง บทวิเคราะห์การรับมือโรคโควิด-19: ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการบิน ที่พบว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกประเภททั้งน้อยใหญ่ จะต้องมีการปรับตัวเข้าสู่มาตรฐานใหม่ทั้งหมด ซึ่งเป็นทิศทางเดียวกันกับ วุฒิพันธ์ สันติมิตร (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะช้าง จังหวัดตราด ชลบุรี ซึ่งพบว่าการระบาดของโรคต่าง ๆ ทั้งในสัตว์และมนุษย์ล้วนมีผลต่อการท่องเที่ยว ดังนั้นรัฐบาลควรกำหนดกฎหมาย ที่ผนวกเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม สุขภาวะ จริยธรรมให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อันจะเป็นบรรทัดฐานใหม่สำหรับการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1. ด้านศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ควรมีการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ข้างเคียง เช่น ชุมชนปราสาท ชุมชนเมืองจันทร์ (ชาติพันธุ์กูย) เพื่อให้เกิดความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น “โฮมสเตย์สองชาติพันธุ์ สมานฉันท์ลาว-กูย” โดยมีการจัดการแบบเครือข่ายที่รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งในเบื้องต้นควรมีการดำเนินการในลักษณะกลุ่ม หากได้รับความนิยมมากขึ้นอาจจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวต่อไป

2. ด้านผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ชุมชนควรมีการศึกษาผลกระทบเพิ่มเติมจากเดิมคือผลกระทบ 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มผลกระทบด้านจิตวิทยาด้วย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยว มีความมั่นใจที่จะเข้ามาใช้บริการ กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และในด้านความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ควรมีการนำเสนอการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวที่ภาครัฐบาลให้การสนับสนุน เช่น โครงการกำลังใจ โครงการเราเที่ยวด้วยกัน (สำหรับสินค้าการท่องเที่ยวชุมชน) และโครงการคนละครึ่ง (สำหรับ

จำหน่ายสินค้าอัตลักษณ์) เพื่อสร้างช่องทางการสร้างรายได้ ทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนซึ่งจะอยู่ในฐานข้อมูลของภาครัฐทางหนึ่ง

3. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล ชุมชนควรมีการขอรับการประเมินมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจรวมไปถึงมาตรฐานการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Homestay Standard Thailand) โดยอาจมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ผ่านมาตรฐาน หรืออยู่ในระหว่างรับการประเมินเป็นพี่เลี้ยง เช่น โฮมสเตย์นครลำดวน อำเภอย้ายทับทิม จังหวัดศรีสะเกษ และ โฮมสเตย์บ้านห้วย อำเภอย้ายทับทิม จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะในช่วงเดือนมีนาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2563 (ฤดูมรสุม) จึงสะท้อนบริบทชุมชนด้านการท่องเที่ยวได้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในช่วงเดือนอื่น ๆ หรือตลอดทั้งปี เพื่อให้ได้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี

2. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากคนในชุมชนเท่านั้น คือ 1) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยว และคนในชุมชน 2) ผู้นำที่มาจากสถาบันศาสนาในชุมชน และ 3) ผู้นำจากสถาบันการศึกษาในชุมชน โดยการการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขยายผู้ให้ข้อมูลสำคัญไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) นอกชุมชนด้วย เช่น หน่วยงานภาครัฐบาล และผู้ประกอบการ เป็นต้น

3. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะประเด็นมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยประเภท C ด้านนันทนาการและสถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เนื่องจากชุมชนยังให้บริการด้านอื่น ๆ เช่น ที่พัก (โฮมสเตย์) ตลอดจนการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาความปลอดภัยด้านสุขอนามัย ประเภทอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ประเภท A ร้านอาหาร และประเภท B ที่พัก เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ไตรมาส 1/2563*.

กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

———. (2563). *โควิด-19 กับผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2563). *แผนดำเนินงานโครงการมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety and Health Administration: SHA)*. กรุงเทพฯ: ททท.

- ณัฐชัย ไชยรัตน์. (2550). แนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติธรณีพิบัติสึนามิ:กรณีศึกษาหาดกมลาตำบลกมลาอำเภอกะทู้จังหวัดภูเก็ต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทักษิณา แสนเย็น. (2563). บทวิเคราะห์การรับมือโรคโควิด-19: ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการบิน. สมุทรปราการ: สมาคมหลวงพ่อบัณฑิต.
- นฤมล อนุสรณ์พัฒน์. (2563). การปรับตัวทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤตโควิด 19 ในประเทศไทย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- พจนา สอนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- พัชรียา แก้วชู. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วุฒิพันธ์ สันติมิตร. (2557). การจัดการความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะช้าง จังหวัดตราด. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศุภิณญา ธารรัตน์สุวรรณ. (2563). ผลกระทบเชื้อไวรัส COVID-19 ต่อวิกฤตการท่องเที่ยวของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2563). คู่มือเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและแรงงานผ่านการท่องเที่ยวแนวปฏิบัติในการเฝ้าระวังสังคมและเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 รวมถึงการฟื้นฟูการท่องเที่ยวให้กลับคืนอย่างเร่งด่วน. กรุงเทพฯ: อพท.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). สถานการณ์การท่องเที่ยวในวิกฤต COVID-19. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์.
- . (2563). ขนาดของการท่องเที่ยวอยู่ตรงไหนในยุคโควิด-19. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2563). แนวทางป้องกันโควิด-19 สำหรับชุมชนท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- อรพรรณ ปถมเล็ก. (2563). ธรรมชาติเชิงวิพากษ์ : การท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย: ผลกระทบและการฟื้นฟูจากการระบาดของโรค COVID-19. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ASEAN Tourism Association. (2020). *Stabilising Cost of Travel Key to Minimising COVID-19 Impact*. Putrajaya: ASEANTA.
- Nafi, Shohel. (2020). *Impact of COVID-19 Pandemic on Tourism: Recovery Proposal for Future Tourism*. Dhaka: Noakhali Science and Technology University.
- Pacific Asia Travel Association. (2020). *PATA Conducts "The Future of Tourism" Interview Series to Provide COVID-19 Recovery Insights*. Bangkok: PATA.

World Tourism Organization. (2020). *COVID-19 Related Travel Restrictions*. Madrid: UNWTO.

———. (2020). *Covid-19 Tourism Recovery Technical Assistance Package*. Madrid: UNWTO.

Translated Thai Reference

Anusonphat. N. (2020). *Tourism and economic adaptation during Coronavirus disease 2019 in Thailand*. Phranakhon Si Ayutthaya: Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

Creative Economy Agency. (2020). *Covid-19 crisis and tourism*. Bangkok: Creative Economy Agency.

———. (2020). *Future of tourism and Covid-19*. Bangkok: Creative Economy Agency.

Kaewchoo. P. (2020). *Factors Influencing Change in New Normal Tourism Behavior after COVID-19*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.

Ministry of Tourism and Sports. (2020). *Covid-19 and tourism impact*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

———. (2020). *Tourism situation in Thailand 1/2020*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Natthachai. C. (2007). *Guidelines for Development Tourism Area on the Tsunami Disaster Area: A Case Study of Kamala Beach, Amphoe Kathu, Phuket Province*. Bangkok: Kasetsart University.

Pathomlek. O. (2020). *Critical nature: Community-based tourism in Thailand, impace and recover from Covid-19*. Bangkok: Center for social development studies, Chulalongkorn University.

Secretariat of the Prime Minister. (2020). *Guideline for protect tourism community from Covid-19*. Bangkok: Secretariat of the Prime Minister.

Seanyen. T. (2020). *Analysis of Dealing with COVID-19: The Impact on Aviation Industry*. Samut Prakan: Luangporyai Association.

Suansri. P. (2003). *Community-based tourism handbook*. Bangkok: Pimlack.

Suntimit. W. (2014). *Risk Management for Tourists, Koh Chang, Trat Province*. Chonburi: Burapha University.

- Tourism Authority of Thailand. (2020). *Amazing Thailand Safety and Health Administration: SHA*. Bangkok: TAT.
- Thailand Excellence Center for Sustainable Tourism. (2020). *Handbook for support economics and labour in tourism industry and recover social-economics from the Covid-19 impact*. Bangkok: DASTA.
- Thararattanasuwan. S. (2020). *Impact of COVID-19 on Tourism Sector in Thailand*. Bangkok: The Secretariat of the Senate.